

Від соціальної відповідальності до «Civic University»: кейс Маріупольського державного університету

Анастасія Трофименко^{1*}

¹Маріупольський державний університет, м. Київ, Україна

* a.trofymenko@mu.edu.ua

Анотація

Визначено та проаналізовано сутність моделі «civic university» як найвищого прояву соціальної ролі закладу вищої освіти, встановлено, що прогромадська місія університету може мати різні форми, вектори та прояви практичної реалізації, серед яких можна виокремити просвітницький, науково-дослідний, соціокультурний, етичний, економічний виміри, соціальна підтримка студентів та співробітників, розвиток суспільного діалогу, благодійність та волонтерство, інтернаціоналізація.

Проаналізовано посилення соціальної ролі університету в контексті гібридної російської агресії, широкомасштабного вторгнення та необхідності вироблення найбільш ефективних інструментів післявоєнної відбудови на прикладі Маріупольського державного університету (МДУ). Визначено та надано характеристику основним сферам діяльності МДУ, що відображають практичне втілення принципів його соціальної відповідальності до початку широкомасштабного вторгнення, встановлено детермінанти процесу трансформації взаємодії МДУ з громадою в результаті тимчасового переміщення до м. Київ. Визначено базові складові моделі «civic university» у Стратегічному плані розвитку на 2021-2025 роки в умовах переміщення в редакції 2023 року, а також практичні кроки із втілення обраної місії — «національний лідер серед прогромадських університетів, амбасадор Маріуполя в Україні та світі». Висвітлено діяльність ЗВО в сфері підтримки представників маріупольської громади (ВПО) в столиці та перспективи втілення моделі «civic university».

На основі проведеного аналізу встановлено, що сучасна діяльність МДУ в умовах переміщення демонструє чіткий фокус на збереження маріупольської ідентичності, соціальну підтримку своїх співробітників та здобувачів, широку допомогу всім внутрішньо переміщеним особам з Маріуполя в столиці, проведення різноманітних заходів, спрямованих на професійну та моральну їх підготовку до повернення та відродження деокупованого міста, просвітницьку діяльність щодо російсько-української війни, популяризацію досвіду МДУ в умовах переміщення.

Вступ

У сучасному світі роль університетів продовжує розширюватися і значно виходить за межі освітнього процесу та наукової діяльності, вони відіграють важливу роль у розвитку людського капіталу, посиленні досліджень та інновацій, а також сприяють соціальному, економічному, культурному та екологічному розвитку. Вища освіта завжди була центром трансформацій, ще з часів Середньовіччя університети слугували платформою для просування демократичних цінностей, а у XXI столітті інтерес до суспільної ролі вищої освіти продовжує зростати разом із викликами інформаційного суспільства, поширенням прикладних і мультидисциплінарних досліджень, розповсюдженням нового публічного управління, що вимагає більшої ефективності, підзвітності, прозорості та актуальності для суспільства.

У цих умовах перед закладами вищої освіти постає серія нових викликів, серед яких зменшення державної підтримки та диверсифікація фінансових

Ключові слова:

соціальна відповідальність, Маріупольський державний університет (МДУ), тимчасово переміщений університет, модель «civic university», прогромадський університет, стратегія розвитку університету, політична участь

Мова статті:

українська

Отримано:

14 листопада 2023 р.

Прийнято:

1 грудня 2023 р.

Опубліковано:

29 грудня 2023 р.

Цитування:

Трофименко, А. (2023). Від соціальної відповідальності до «Civic University»: кейс Маріупольського державного університету. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*, 16, 48-65. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-16-48-65>

ресурсів, невинний розвиток інформаційно-комунікативних технологій, інтернаціоналізація, безперервна адаптація освітніх програм до вимог ринку. Ці виклики сьогодні визначають якість освіти, університетську автономію та академічну свободу, а також розширюють напрямки діяльності установ, посилюючи їх відповідальність перед суспільством, змушуючи відігравати значну роль не тільки у процесі розвитку освіти та науки, але і у підвищенні якості життя громади, виступати ініціатором та провідником суспільно-позитивних трансформацій, мобілізуючи необхідні ресурси та знання, щоб допомагати громадам розв'язувати їх нагальні проблеми.

Таким чином, поряд з двома невід'ємними функціями університету — освітою та дослідженнями — посилюється ще один важливий напрямок його діяльності, який в англійській літературі позначається як «civic responsibility» (громадська відповідальність), «social responsibility» (соціальна відповідальність) або «third mission» (третя місія), а університети, що включили цю діяльність до стратегічних напрямків свого функціонування позиціонують себе як «civic university». У україномовній науковій літературі ще немає усталеного еквівалента цього терміну, в нашому дослідженні ми пропонуємо його позначати, як «прогромадський університет».

На думку дослідників Інституту вищої освіти НАПН України, соціальна складова діяльності університетів у напрямі збільшення її ролі може бути представлена в такій послідовності: соціальна відповідальність університету (включення соціальної відповідальності до орієнтирів ЗВО) — соціальна місія університету (системне бачення соціального напрямку, що перетворюється на невід'ємну частину місії ЗВО, його інституційного розвитку та діяльності) — «civic university» (найвищий прояв соціальної ролі ЗВО) (Калашнікова & Литовченко, 2022). З цього підходу ми будемо виходити під час аналізу кейса Маріупольського державного університету (МДУ) в цьому дослідженні, прослідковуючи трансформацію його ролі в розвитку громади.

Дослідження сутності та практичного втілення концепції «civic university» набуває ще більшої актуальності в контексті гібридної російської агресії, широкомасштабного вторгнення та необхідності вироблення найбільш ефективних інструментів післявоєнної відбудови. Відновлення деокупованих територій України, зруйнованих внаслідок військових дій, потребуватиме не тільки відновлення інфраструктури населених пунктів, а і реконструкцію людського капіталу, створення нових сенсів та подолання нових викликів повоєнного відновлення, що об'єктивно потребує не тільки продукування нових освітніх програм та інноваційних наукових досліджень з урахуванням потреб відродження, але й тісної взаємодії між усіма стейкхолдерами — владою, бізнесом, громадськістю, і заклади вищої освіти в контексті такої широкої взаємодії можуть виступити платформою для дискусій, сполучною ланкою між усіма зацікавленими сторонами, що спрямовує та науково обґрунтовує цю співпрацю. Це обумовлює науковий інтерес до визначення на прикладі Маріупольського державного університету ролі переміщених університетів у збереженні ідентичності громади, а також встановлення їх місця в процесах післявоєнної реконструкції.

Мета статті — встановити зміст та детермінанти процесу трансформації Маріупольського державного університету від моделі соціально-відповідального університету до моделі «civic university» в умовах переміщення.

Завдання статті:

- визначити сутність концепції «civic university», основні напрямки практичної реалізації цієї моделі;
- встановити здобутки Маріупольського державного університету у сфері реалізації принципів соціальної відповідальності до повномасштабної війни з РФ з 24 лютого 2022 року;

- проаналізувати трансформацію взаємодії МДУ з громадою в результаті тимчасового переміщення до м. Київ;
- виокремити зміст моделі «civic university» у Стратегічному плані розвитку на 2021-2025 роки в умовах переміщення.

Методи дослідження

Інформаційною базою дослідження виступають наукові праці вітчизняних та закордонних дослідників. Соціальна відповідальність університетів, взаємодія з громадою привертає значну увагу серед науковців світу, що досліджують різні аспекти цієї діяльності, аналізують фактори впливу та напрямки втілення університетами власної соціальної місії, що не обмежується освітнім та науковим компонентами, а вибудовують стратегії соціальних трансформацій та інновацій.

Концепція «civic university» детально визначена в роботах британського професора Дж. Годдарда, його підхід до сутності прогромадського університету слугує теоретичним підґрунтям для нашого дослідження. Науковець визначає «civic university» як модель взаємовигідної співпраці між громадою, регіоном, державою та університетом, що прагне надати більше можливостей для розвитку місцевого співтовариства, до складу якого входять студенти та співробітники закладу. Характерною ознакою прогромадського університету дослідник вважає здатність інтегрувати викладання, дослідження та взаємодію із зовнішнім світом таким чином, щоб одне покращувало інше, не знижуючи їх якості. На відміну від «un-civic university», де зберігається чітке розмежування викладання та дослідження, результати досліджень оцінюються за академічними публікаціями в рецензованих журналах, а викладання оцінюється за рівнем задоволеності студентів, «civic university» має набагато більш м'який, гнучкий кордон з суспільством. Дж. Годдард пропонує сім вимірів такого університету: активна взаємодія із світом та громадою, цілісний підхід до залученості в масштабах усієї установи, сильне відчуття місця (усвідомлення впливу розташування на унікальну ідентичність установи), сильне відчуття мети, готовність інвестувати для впливу за своїми межами, прозорість та підзвітність, використання інноваційних методик на кшталт соціальних медіа та тімбілдінгу в своїй взаємодії зі світом (Goddard & Kempton, 2016, с. 13).

При цьому Дж. Годдард акцентує на тому, що громадська активність має вийти за рамки третього або окремого напрямку діяльності університету, перетворитися на керівний принцип організації навчання та досліджень. Різні університети мають і різні можливості для роботи на місцевому, регіональному та міжнародному рівнях, але будь-який внесок є цінним, а розвиток мереж таких університетів у державі, що відповідають потребам різних регіонів, допоможе задовольнити потреби нації в цілому (Goddard, 2009).

Серед іноземних дослідників внесок у розробку «civic university» як моделі громадсько-активного університету зробили також Б. Холл та Р. Тандон, які обґрунтовують необхідність імплементації «культури залучення» в університетську культуру та діяльність (Hall & Tandon, 2021), Ф. Воллаєс, який надає тлумачення соціальній відповідальності університету, розглядаючи її як «етичну політику управління якістю університету» (Vallaeys, 2007), М.Р. Берубе та С.Т. Берубе, що обґрунтували сутність моделі морального університету (Berube & Berube, 2010), Д. Уотсон, що висвітлює етичні цілі вищої освіти — самотворення, формування звички глибоко мислити, здатності емпатійно спілкуватися з іншими (Watson, 2013), Л. Рівіл, що визначає та обґрунтовує стейкхолдерів, які сприяють діяльності та отримують вигоду від діяльності закладу вищої освіти (Reavill, 1998) та інші.

Серед українських дослідників ця тематика також здобула популярності, особливе місце серед них посідають науковці Інституту вищої освіти НАПН України, які всебічно розглядають теоретичні основи реалізації соціальної відповідальності як закордонних, так

і вітчизняних ЗВО (Власова та ін., 2021), обґрунтовують необхідність залучення університетів і наукових установ до повоєнного відновлення країни як каталізаторів соціально-економічних перетворень (Балджи та ін., 2022). Витоки, чинники, характеристики та приклади кращих практик університетської соціальної відповідальності представлені в навчальному посібнику О. Оржель «Університетська соціальна відповідальність у контексті університетського лідерства: навчальний посібник» (Оржель, 2017). Аналіз вітчизняного досвіду реалізації соціальної відповідальності представлено в роботах С. Калашнікової та О. Литовченко. Дослідниці запропонували показники, що дозволяють встановити рівень «взаємодії з громадою», за якими провели аналіз діяльності дев'яти ЗВО України (Калашнікова & Литовченко, 2022).

Організаційні моделі та провідний зарубіжний досвід взаємодії університетів з громадськими організаціями, а також міжнародна нормативно-правова база у цій сфері досліджені в роботах К. Трими, яка проаналізувала теоретичні засади та практичне втілення основних організаційних моделей реалізації соціальної відповідальності університетів: моделі потрійної спіралі інновацій: університет-бізнес-держава (triple helix model of universities, business and government, TH модель) та моделі четвертої спіралі інновацій: університет-бізнес-держава-громадянин (quadruple helix model of universities, business and government, QH модель), а також встановила основні принципи втілення концепції «civic university» в університетах Великої Британії (Трима, 2022).

Дослідження ґрунтується на використанні методологічного принципу єдності теорії та практики. Методологічний апарат роботи складають: метод теоретичного узагальнення (використовувався для дослідження теоретичних основ і особливостей моделі «civic university»); історико-логічний метод (застосований при аналізі процесу становлення та еволюції соціальної відповідальності МДУ); системний підхід (для дослідження моделі «civic university» як цілісної системи специфічних елементів); метод аналізу та синтезу і структурно-функціональний метод (використані під час виявлення основних характеристик моделі «civic university», його структурних елементів, виділенні тенденцій розвитку цієї моделі в МДУ, виокремленні її характеристик та особливостей); спеціальні методи: аналіз документів, контент-аналіз та метод прогнозування (використані при аналізі нормативних документів, інтернет-ресурсів, а також формуванні рекомендацій); метод експертного інтерв'ю (для дослідження кейсу МДУ проведена робота з респондентами-експертами, що є представниками адміністрації ЗВО); абстрактно-логічний підхід (для узагальнення отриманих результатів і формулювання висновків).

Результати та їх обговорення

Бути прогромадським для університету — це мати підвищену соціальну відповідальність, усвідомлювати свою визначальну роль в формуванні громадянської свідомості, залучати університетську спільноту до вирішення локальних, регіональних та глобальних питань, сталого економічного, екологічного, соціального та технічного розвитку суспільства. Цей напрямок діяльності пов'язаний з економічними, правовими, альтруїстичними та моральними обов'язками, вихід за межі своєї основної відповідальності за розвиток студентів та проведення досліджень.

Усе більше й більше університетів у всьому світі включають цей напрямок у свої місії, вважаючи що вища освіта має працювати не тільки в громаді, але і разом з громадою та для громади. Соціальна відповідальність передбачає вирішення питань, які є важливими для громадськості і при цьому знаходяться в межах можливостей та ресурсів університету. До таких питань можна віднести покращення освіти в громаді, захист навколишнього середовища та ресурсозбереження, покращення здоров'я громади, виконання громадських робіт, проведення досліджень для стимулювання соціально-економічного розвитку та надання рекомендацій щодо стійкості суспільства тощо. Університети також можуть впливати на інші організації та інститути, як приватні, так і

державні, для формування партнерства, спрямованого на вирішення цих питань і проблем (Alzyoud & Vani-Hani, 2015).

Виходячи з зазначеного, прогромадська місія університету може мати різні форми, вектори та прояви практичної реалізації. Серед найбільш розповсюджених вимірів її реалізації можна виділити наступні:

1. *Просвітницький вимір*: прогромадський університет прагне зробити освіту доступною для більшої кількості людей з допомогою безкоштовних та відкритих освітніх ресурсів, що призначені не лише для викладачів та студентів, а й для широкої громадськості; зробити освіту більш доступною для непрофільної цільової аудиторії (наприклад, дорослих студентів, груп меншин, осіб з особливими потребами, курси для дітей, представників бізнесу тощо) за допомогою більш гнучких форматів та методів навчання (Michaela & Godonoga, 2020).
2. *Науково-дослідний вимір*: прогромадський університет прагне спрямовувати міждисциплінарну дослідницьку діяльність на користь громаді; проводити дослідження шляхом обміну знаннями та спільної творчості між науковцями та практиками для отримання знань, які можуть вирішувати практичні завдання, що стоять перед громадою (Johnson, 2020).
3. *Соціальна підтримка студентів та співробітників*: прогромадський університет прагне надавати всебічну освітню, організаційну, інформаційну, консультативну та соціальну підтримку членам університетської спільноти; запроваджує гранти, стипендії, програми неформальної освіти, підвищення кваліфікації, створює умови для професійного розвитку та академічної свободи.
4. *Економічний вимір*: прогромадський університет прагне до оптимізації витрат, ощадливого ставлення до бюджетних коштів, впровадження енергоощадливих технологій.
5. *Суспільний діалог*: прогромадський університет прагне виступати партнером місцевого самоврядування, бізнесу, громадянського суспільства в вирішенні нагальних питань громадського розвитку, надавати консультації, брати участь в обговоренні (або виступати платформою для обговорення) актуальних проблем соціального, культурного, економічного, екологічного значення; грає ключову роль у розвитку деліберативної (дорадчої) демократії — університет як ініціатор деліберативної (розсудливих та аргументованих обговорень) для пошуку можливих шляхів розв'язання нагальних суспільних проблем.
6. *Соціокультурний вимір*: прогромадський університет прагне до налагодження крос-культурного діалогу, культурного збагачення суспільства через розвиток студентської творчості, організацію та проведення культурних заходів, фестивалів тощо.
7. *Етичний вимір*: прогромадський університет прагне виховувати соціально відповідальних студентів, які усвідомлюють свої обов'язки в кордонах та за межами університетського містечка, підвищувати обізнаність про їх роль у побудові збалансованого та сталого суспільства, забезпечувати їх участь у практичних заходах громадської активності, що зміцнить їх здатність до етичного мислення; заохочувати філантропію серед студентів, включаючи волонтерство, благодійні збори коштів під керівництвом студентів, громадські проекти тощо; забезпечувати дотримання етичних стандартів поведінки, доброчесності співробітників, викладачів, науковців та студентів (через ухвалення кодексів поведінки).
8. *Благодійний вимір*: прогромадський університет прагне служити громаді та суспільству через волонтерство, благодійність, роботу з громадськістю, залучаючи до цього університетську спільноту та зовнішніх партнерів, але при цьому враховуючи, що університет не є благодійною організацією, натомість він надає можливості, мережі та партнерства.

9. *Інтернаціоналізація*: прогромадський університет прагне встановлювати та розвивати співпрацю не тільки всередині своєї країни, але й розширювати її на інші країни та регіони світу, спрямовувати зусилля на вирішення проблем не тільки локальної громади, але і сталого розвитку людства, робити внесок у досягнення Цілей розвитку тисячоліття (Alzyoud & Bani-Hani, 2015).

Практична реалізація цих вимірів наближає університети до людей, а самі заклади стають справжніми агентами змін, що сприяють позитивним трансформаціям у соціальних, економічних та екологічних аспектах розвитку громади.

Прогромадська діяльність передбачає роботу за двома основними векторами — внутрішнім та зовнішнім. Обґрунтованою виступає соціальна відповідальність перед внутрішніми стейкхолдерами — університетською спільнотою. Для студентів університет не тільки надає освітні послуги, але і забезпечує організаційну, інформаційну, консультаційну, психологічну та іншу підтримку, гарантує рівні можливості всім студентам для навчання та академічної мобільності, розвитку соціальних навичок, створює умови для освіти осіб з особливими освітніми потребами, забезпечує проживанням у гуртожитку тощо. Щодо зовнішніх стейкхолдерів, то напрямки та обсяги залученості університетів до громадських справ локальної спільноти може відрізнятись в залежності від потреб розвитку відповідного міста або регіону. Цю залежність легко прослідити на прикладі старих університетів Великобританії, де так звані університети «червоної цегли» (redbrick universities), що виникли в умовах урбанізації XIX — початку XX століть, варіюються від коледжів, заснованих для вирішення серйозних проблем охорони здоров'я та інженерних питань індустріалізації, до університетів з визнаним прогромадським статусом (Brock & Zhong, 2021).

Як зазначалося, сьогодні усе більше університетів позиціонують себе як «civic» або як «залучені» (engaged), їх об'єднує прагнення вирішувати проблеми місцевої та глобальної громади через освіту та дослідження. При цьому, спостерігається тенденція до формування асоціацій та мереж, які об'єднують університети з подібним позиціонуванням. Найбільшою такою асоціацією сьогодні виступає глобальна організація [Talloires Network of Engaged Universities](https://talloiresnetwork.tufts.edu) (talloiresnetwork.tufts.edu). Ця міжнародна асоціація університетів розпочала свою діяльність у вересні 2005 року на конференції за участю 29 керівників вищих навчальних закладів із 23 країн, які зібралися в Європейському центрі Університету Тафтса в Таллуарі, Франція. Разом вони підготували Таллуарську декларацію про громадську роль та соціальну відповідальність вищої освіти, зобов'язалися посилити використання ресурсів університетів для вирішення проблем місцевої та глобальної громади. Сьогодні мета асоціації — сприяти громадській активності вищої освіти, у її складі 431 очільників університетів з 86 країн світу, які публічно взяли на себе зобов'язання зміцнювати громадянську роль і соціальну відповідальність своїх установ. Мережа проводить конференції, випускає публікації про громадську активність університетів, надає фінансову та технічну підтримку регіональним університетським мережам і присуджує щорічну премію Ma net Media за ініціативи громадської активності студентів університетів. Серед інших асоціацій можна також виділити діяльність [Civic University Network](https://civicuniversitynetwork.co.uk) (civicuniversitynetwork.co.uk) — організації «парасолькового типу», що об'єднує університети Великої Британії, які розробили та реалізують інноваційні стратегії, засновані на ретельному та спільному аналізі місцевих потреб та можливостей разом з місцевими партнерами (спільнотами, місцевою владою, активними громадянами, бізнесом тощо), а також [European Civic University Alliance \(CIVIS\)](https://civis.eu) (civis.eu) — альянсу 11 європейських університетів, що активно сприяють соціальному, культурному та економічному динамізму своєї екосистеми та просувають європейські цінності, такі як інклюзивність, гендерна рівність, недискримінація та соціальна рівність тощо.

Подібні асоціації посилюють обмін досвідом в сфері практичного впровадження концепції «civic university», розширюють можливості спільних досліджень, культурних обмінів, об'єднують зусилля та досвід для відповіді на сучасні глобальні виклики, а відтак участь в таких мережах посилює конкурентоспроможність закладів вищої освіти, їх привабливість для студентів та потенційних співробітників.

Кейс Маріупольського державного університету

Включення взаємодії з громадою до напрямків своєї діяльності притаманно і українським університетам, які обирають різні шляхи її забезпечення. Досить логічним виступає посилення цього компоненту в умовах повномасштабної війни, розв'язаної російською федерацією проти нашої держави в 2022 році, і особливо в умовах переміщення університетів та їх прагнення виступати своєрідним «якорем» для представників громади місця свого походження.

Яскравим прикладом такого перетворення соціальної відповідальності на провідну місію діяльності університету виступає [Маріупольський державний університет](http://mu.edu.ua) (mu.edu.ua). МДУ є ровесником незалежної Української держави, закладом, що виступає єдиним осередком класичної вищої освіти в Донецькій області. За роки свого існування ЗВО пройшов інтенсивну трансформацію від Маріупольського гуманітарного коледжу, створеного для задоволення потреб у педагогічних кадрах, до класичного університету з багатoproфільною підготовкою. Напередодні Великої війни на більш ніж 80 освітніх програмах в університеті навчалося близько 5 тисяч студентів, працювало 500 викладачів та співробітників. За 30 років МДУ глибоко інтегрувався в життя маріупольської громади, суспільне життя м. Маріуполь та Донецької області, став кузнею кадрів для різних галузей життєдіяльності місцевої спільноти, у тому числі місцевого самоврядування, органів державної влади, громадських об'єднань, великого та середнього бізнесу, що сприяло ще більш тісній взаємодії університету з зовнішніми стейкхолдерами, дозволило йому перетворитися на освітній та культурний центр місцевої громади.

Поряд з цим, МДУ довгий час прямо не позиціонував себе як соціально-відповідальний університет, ця суспільна роль знайшла відображення тільки в 2021 році в Стратегічному плані розвитку МДУ на 2021-2025 роки, а саме у візії — «Університет як центр трансформації громади». Основними напрямками розвитку МДУ в цій візії стали закріплення статусу університету як провідного ЗВО Маріуполя, формування сталого контингенту студентів в умовах військового конфлікту, інтернаціоналізація та просування бренду університету (Трофименко, 2021). Аналіз публічної інформації та нормативної бази щодо діяльності університету, розміщеної на офіційному веб-сайті, дозволив виокремити та систематизувати сфери діяльності, що відображають практичне втілення принципів соціальної відповідальності МДУ до початку широкомасштабного вторгнення та окупації м. Маріуполь (табл. 1).

Таблиця 1. Сфери діяльності, що відображають практичне втілення принципів соціальної відповідальності МДУ до початку широкомасштабного вторгнення

Сфери діяльності	Практичне втілення принципів соціальної відповідальності
Освітня діяльність	<ul style="list-style-type: none"> Орієнтація на потреби громади при розробці освітніх програм, що підтверджує впровадження ОП на суспільний запит («Публічне управління та адміністрування», «Культурологія, організація культурно-дозвілєвої діяльності», «Політологія», «Екологія та охорона навколишнього середовища», «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти», «Середня освіта. Біологія», «Міжнародний бізнес», «Новогорецька мова та література», «Історія та археологія» тощо). Робота освітніх центрів «Донбас — Україна» та «Крим — Україна», що забезпечують вступ абітурієнтів з тимчасово окупованих територій Донбасу та Криму за спрощеною процедурою.

Таблиця 1. (продовження)

Сфери діяльності	Практичне втілення принципів соціальної відповідальності
Науково-дослідна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> Проведення науково-дослідної роботи, спрямованої на задоволення потреб громади. Зокрема кафедрою політології та міжнародних відносин реалізовано дві науково-дослідні розробки, що проводились за рахунок коштів державного бюджету: «Південно-східний регіон України в умовах суспільно-політичної кризи», 2016-2018 рр. та «Повернення та переосвоєння тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях: сучасний стан та перспективи», 2019-2021 рр. У рамках наукових розробок запропоновано рекомендації та пропозиції, що можуть слугувати основою для політики переосвоєння регіону, окупованого з 2014 року.
Партнерство з місцевою державною владою та органами місцевого самоврядування	<ul style="list-style-type: none"> Науковий супровід діяльності місцевої влади, участь у розробці Стратегії розвитку Донеччини до 2027 року, Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу, Стратегії розвитку ІТ, Стратегія розвитку міста Маріуполя «Маріуполь-2030» (за напрямками «Освіта і наука», «Трансформація економіки»), Стратегія безбар'єрності Маріупольської територіальної громади на 2021-2026 рр. за напрямом «Освітня безбар'єрність» тощо. Науковий супровід Програми соціально-економічного розвитку м. Маріуполя, Програми антикризових заходів в м. Маріуполі, Програми розвитку малого підприємництва в м. Маріуполі, Програми науково-технічного та інноваційного розвитку, Програми розвитку туризму і курортно-рекреаційної галузі, Програми диверсифікації економіки міста, Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу в Маріуполі тощо. Розвиток матеріально-технічної бази ЗВО за сприяння Маріупольської міської ради та Донецької обласної державної адміністрації — обласної військово-цивільної адміністрації (гуртожитки, лабораторії синхронного перекладу, інклюзивної освіти, дошкільної та початкової освіти тощо). Представництво університету в Виконавчому комітеті Маріупольської міської ради, ректор МДУ посідав посаду радника Голови Донецької облдержадміністрації — керівника обласної ВЦА (2018-2020 роки), а також депутата Маріупольської міської ради (з 2020 року). Створення унікального для Донеччини інтерактивного Музею науки МДУ у рамках співробітництва з Донецькою обласною державною адміністрацією — обласною військово-цивільною адміністрацією.
Комунікативні заходи	<ul style="list-style-type: none"> Університет — майданчик для масштабних регіональних та національних заходів, зокрема на базі університету проведено: Донбас Медіа Форум 2016 року; Східноукраїнський форум «Відновлення через діалог: «Острів» Маріуполь», організований Координатором проектів ОБСЄ в Україні за підтримки урядів Князівства Ліхтенштейну та Литовської Республіки у 2016 році; форум «Відновлення і розвиток Донбасу» 2017 року, організований за підтримки Представництва ЄС в Україні, Програми розвитку ООН, Агентства ООН у справах біженців та Міжнародної організації з міграції; Всеукраїнський молодіжний форум «У твоїх руках» 2018 року, форум «Бізнес-молодь: ефект wow від співпраці», організований Центром «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» і Міністерством молоді та спорту України у партнерстві з Фондом народонаселення ООН у 2018 році; Всеукраїнський молодіжний форум «Кожне завтра розпочинається вже сьогодні» в рамках Інвестиційного форуму «Re: Think Invest in Ukraine», який проходив під егідою Президента України Володимира Зеленського у 2019 році тощо. Співпраця з громадськими організаціями: спільне проведення комунікативних заходів (публічні лекції, круглі столи, майстер-класи, фестивалі, ярмарки вакансій тощо).
Співробітництво з роботодавцями	<ul style="list-style-type: none"> Розвиток партнерських відносин з потенційними роботодавцями: широка база договорів про співпрацю та бази практики, зокрема 45 угод з підприємствами, організаціями та установами, 17 договорів із закладами загальної середньої освіти, 9 — із закладами дошкільної освіти Маріуполя.

Таблиця 1. (продовження)

Сфери діяльності	Практичне втілення принципів соціальної відповідальності
Розвиток людського потенціалу громади	<ul style="list-style-type: none"> МДУ з 2017 року виступає майданчиком для проведення «Дня кар'єри ЄС», організатором якого виступає Інформаційний центр ЄС у МДУ за підтримки Представництва Європейського Союзу в Україні, на заході компанії мають можливість знайти фахівців, а молодь — записатися на стажування або пройти співбесіду. Запровадження короткострокових освітніх програм з урахуванням потреб місцевого ринку праці, зокрема для педагогічних працівників ЗДО, ЗЗСО, ЗВО, державних службовців, а також різноманітні програми для розвитку професійних компетентностей тощо. Курси підвищення кваліфікації за замовленням Міськради, Державної фіскальної служби, Пенсійного фонду, Міграційної служби Донецької області.
Волонтерство та благодійність	<ul style="list-style-type: none"> Університет як засновник та учасник благодійних проєктів — з 2006 року в університеті реалізується благодійний проєкт «З теплом у серці», спрямований на надання допомоги дітям, формування у молодого покоління почуття милосердя, формування усвідомленого, відповідального ставлення до ролі майбутніх батьків і матерів. Команда благодійного проєкту неодноразово нагороджена подякою міського голови, є переможцем міського конкурсу «Майбутнє Маріуполя-2008», регіонального конкурсу Донецької Торгово-промислової палати «Золотий Меркурій» (2009 рік), лауреатом конкурсу «Маріупольська вежа» (2013 рік).
Розвиток культурного потенціалу громади та міжкультурного діалогу	<ul style="list-style-type: none"> Організація, проведення та участь у культурних заходах, серед яких щорічний фестиваль студентської творчості «Дебют», Фестиваль науки, Всеукраїнський фестиваль «Мега Йорти», а також такі фестивалі, як «Дні Європи в Маріуполі» (щорічно проводиться з 2004 року за ініціативи студентів-міжнародників МДУ за підтримки університету та органів місцевого самоврядування), «Маріупольська книжкова толока», «Етнофест», «Ніч музеїв», «Азбука права» тощо. На базі університету діяв Музей історії та археології, функціонувала Археологічна експедиція університету, що здійснювала дослідження на території України та за кордоном, знахідки якої занесено до реєстру пам'яток археології Міністерства культури України. З 2008 року в університеті діє ансамбль народного танцю «Промінь», постійний учасник та багаторазовий переможець всеукраїнських та міжнародних конкурсів і фестивалів, якому в 2014 році присвоєно звання «народного (зразкового) аматорського колективу».
Інтернаціоналізація освіти	<ul style="list-style-type: none"> Університет як актор публічної дипломатії — розроблена власна модель міжнародної співпраці, яка передбачає «комплексне співробітництво з міністерствами освіти, міністерствами закордонних справ, дипломатичними представництвами, обласними адміністраціями, меріями, провідними університетами, фондами, державними та громадськими організаціями зарубіжних країн», за роки діяльності університет відвідали близько 700 офіційних іноземних делегацій, підписано понад 100 договорів про співробітництво з іноземними партнерами, більше 4000 студентів і викладачів взяли участь у міжнародних наукових, освітніх та культурних програмах у різних країнах світу. Втілення функції соціальної платформи, на якій відбувається міжнародна діяльність через низку центрів: Інформаційний центр ЄС, Інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку», Балто-Чорноморський регіональний дослідницький центр, Інститут україно-грецької дружби, Бібліотека елліністичних студій імені К. Левендіса, Центр гендерних досліджень та освіти ПРООН, Італійський та Польський культурні центри тощо.

Таблиця 1. (продовження)

Сфери діяльності	Практичне втілення принципів соціальної відповідальності
	<ul style="list-style-type: none"> • Наявність великої грецької діаспори, що щільно проживає в м. Маріуполь обумовила тісну співпрацю МДУ з Грецькою Республікою та Республікою Кіпр. Університет розвиває грецькі студії, вибудував тісне партнерство з освітніми, науковими, політичними, дипломатичними та урядовими установами та організаціями зазначених країн, сприяє формуванню проукраїнських настроїв у їх суспільствах в умовах російської агресії, за активного сприяння МДУ ці держави ратифікували Угоду про асоціацію України та ЄС (Трофименко, 2021). • Участь у міжнародних проектах, що спрямовані на розвиток громади: «Переосмислення регіональних студій: Балто-Чорноморський зв'язок» (проект Еразмус+, 2017-2021 рр.), «Журналістська освіта задля демократії в Україні: розробка стандартів, доброчесність та професіоналізм» (проект Еразмус+, 2018-2021 рр.), «Інтеграція та адаптація іноземних студентів» (проект Еразмус+ INTERADIS, 2020-2023 рр.).

З початком широкомасштабного вторгнення рф в Україну місто Маріуполь зазнало значного руйнування і сьогодні знаходиться в окупації, зруйновано інфраструктуру міста та всі корпуси Маріупольського державного університету. Переживши місяці постійних бомбардувань та окупацію, з міста виїхало за оцінками експертів від 200 до 300 тисяч людей, зокрема 80% співробітників та більше 60% студентів університету, що втратили майно, родичі та знайомі яких загинули під час бомбардувань або знаходяться в полоні окупантів.

Завдяки оперативному реагуванню адміністрації університету, своєчасному вивезенню з міста серверів, правовстановлюючих документів, печаток, електронних ключів доступу до банківських та казначейських рахунків, МДУ спромігся відновити свою роботу в дистанційному режимі вже в квітні 2022 року. Наказом Міністерства освіти і науки України від 14 квітня 2022 року №336 МДУ був тимчасово переміщений до м. Київ на базу Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА) і став єдиним університетом, релокованим у столиці України.

Усвідомлюючи свою відповідальність перед маріупольською громадою, роль магніту для маріупольців у столиці, що плекає маріупольську ідентичність, університет сьогодні значно розширив свою взаємодію з громадою. У першу чергу, це стосується благодійного напрямку, який у мирний час об'єктивно не посідав такого центрального місця в діяльності університету. Потребуючи допомоги для повноцінного відновлення роботи в столиці, МДУ поряд з тим розбудував систему допомоги тим, хто цього потребує. Влітку 2022 року засновано благодійну організацію «БФ «Відновлення та підтримку МДУ», діяльність якої спрямована на реалізацію програм та заходів, спрямованих на відновлення та сталий розвиток університету, сприяння духовному розвитку здобувачів вищої освіти, акумуляції коштів для надання фінансової підтримки, розвитку матеріально-технічної бази та освітньо-культурної спадщини МДУ, а також допомоги постраждалим внаслідок збройних конфліктів (МДУ, 2023а).

Для підтримки університетської спільноти, а також маріупольців, що тимчасово переміщені до м. Київ, у червні 2022 року в корпусі університету було створено Гуманітарний штаб МДУ, розбудовано систему надання юридичної та психологічної допомоги для всіх маріупольців, що зверталися по допомогу. За час своєї роботи у Гуманітарному штабі МДУ понад 4,5 тисяч жителів м. Маріуполь отримали різнопланову допомогу, включаючи продуктові набори, засоби гігієни та побутової хімії, постіль, ковдри, рушники, одяг, канцелярські набори для дітей та багато іншого. Щомісячну допомогу отримують співробітники та здобувачі МДУ, проводяться різноманітні благодійні акції для підтримки дітей та жінок. У рамках такої діяльності налагоджено

співпрацю з благодійними організаціями та волонтерами як України (Фонд Ріната Ахметова, «Do it together» та «Saving lives», Благодійний фонд «Дороги життя», Надія і житло для дітей, Волонтерський рух, Волонтерський центр «Печерськ», Центр Волонтерства Львів, ГО «Вся Україна» тощо), так і іноземних держав («LifeLine Ukraine», канадські благодійники S.O.S. Ukraine тощо).

Нові виклики в умовах переміщення, а також трансформація соціальної відповідальності в одну з ключових місій університету, але вже у вигляді збереження мариупольської ідентичності та підготовки до повоєнного відродження міста, поставили перед університетською спільнотою завдання перегляду свого стратегічного плану розвитку. У цих умовах «Родиною МДУ» (як позиціонує себе університетська спільнота в медіа-просторі) було прийнято рішення про побудову сучасного діджиталізованого університету з новою філософією та максимальною інтернаціоналізацією (Трофименко, 2022).

З цією метою було проведено комплексний аудит наявних ресурсів функціонування та SWOT-аналіз діяльності, що дозволило визначити базові складові процесу стабілізації діяльності університету, а також складові переходу до проривної стратегії розвитку в умовах переміщення, які знайшли відображення в оновленому Стратегічному плані розвитку МДУ на 2021-2025 роки. Нова редакція плану 2023 року була розроблена на основі широких дискусій та залучення членів спільноти вишу, що стало можливим завдяки проведенню Стратегічних сесій МДУ, які проходили в очному форматі у Буковелі з 17 по 25 травня 2023 року в межах проєкту «Відродження переміщених університетів: посилення конкурентоспроможності, підтримка громад» (REDU) за фінансової підтримки Європейського Союзу (МДУ, 2023d).

Поряд з ребрендингом, діджиталізацією, інтернаціоналізацією, розвитком флагманських освітніх програм та матеріально-технічної бази, центральними складовими стратегії розвитку стали утвердження університету в якості інституту публічної дипломатії та значне посилення соціальної місії МДУ. Таке нове позиціонування університету було закріплено в новій його візії — «національний лідер серед прогромадських університетів, амбасадор Маріуполя в Україні та світі» (Маріупольський університет, 2023). Для реалізації цієї візії Стратегічний план у новій редакції 2023 року закріпив прогромадське спрямування за кожним пріоритетом (табл. 2).

Таблиця 2. «Civic university» у Стратегічному плані розвитку МДУ на 2021-2025 роки (редакція 2023 року)

Пріоритет	Оперативні цілі
А. Висока якість освіти	Відповідність освітніх та наукових програм запитам стейкхолдерів та потребам громади Формування портфолію унікальних освітніх програм для задоволення потреб громади Професійний розвиток викладачів та співробітників Розвиток студентоцентрованого підходу у навчанні та викладанні Розвиток навчання впродовж життя Залучення вступників з лінії зіткнення та тимчасово окупованих територій
В. Науковий потенціал	Розширення напрямів міждисциплінарних досліджень, зорієнтованих на потреби громади Активізація роботи НПП із молоддю задля підвищення внеску у розвиток науки Активізація діяльності структурних підрозділів у розробці та реалізації державних цільових, галузевих, регіональних соціально-економічних проєктів і програм проведення експертно-аналітичного оцінювання наукових розробок Сприяння забезпеченню щорічного стажування науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти всіх рівнів у провідних закордонних освітньо-наукових центрах

Таблиця 2. (продовження)

Пріоритет	Оперативні цілі
С. Міжнародне співробітництво	Розвиток партнерств на рівні громад за участі та посередництва МДУ Підвищення міжнародної академічної мобільності студентів, аспірантів та професорсько-викладацького складу
D. Освітнє середовище	Створення Civic Center в МДУ як платформи для збереження ідентичності мариупольської громади Забезпечення реалізації соціально-гуманітарної функції університету в умовах переміщення — Голос Маріуполя в Україні та світі Розвиток співробітництва із міжнародними та національними центрами гуманітарної допомоги та волонтерства Виховання студента як високоморальної інтелігентної особистості, зміцнення моралі і духовності, формування у молоді національної світоглядної позиції, почуття патріотизму
E. Розвиток інфраструктури	Створення безбар'єрного середовища в університеті Запровадження програми «Зелений університет» Виконання програм з енергозбереження
F. Фінансова стабільність	Забезпечення зростання надходжень через збільшення частки наукових досліджень, розширення спектру платних освітніх послуг та спільних проєктів з партнерами університету Заснування фонду сталого розвитку університету Реалізація програм соціальної підтримки студентів і співробітників, спільно з профкомом і студентським активом Використання нових адресних форм індивідуальної та групової підтримки співробітників Університету Створення PULL швидкої допомоги «Червона кнопка»
G. Прозорість та публічність	Позиціонування МДУ як Civic University

Для реалізації моделі «civic university» в столичному корпусі університету облаштовано коворкінг-простір, налагоджено роботу з благодійними організаціями та фондами, що спеціалізуються на наданні гуманітарної, юридичної, інформаційної та психологічної підтримки внутрішньо переміщеним особам, на новому сайті університету (mu.edu.ua) передбачено створення «червоної кнопки» за допомогою якої як представники університетської спільноти, так і члени мариупольської громади можуть звернутися по допомогу до МДУ.

У партнерстві з державною владою, бізнесом та організаціями громадянського суспільства МДУ розробляє нові освітні програми, що спрямовані на розвиток громади в різних сферах її життєдіяльності, зокрема «Менеджмент міжнародних інфраструктурних проєктів», «Управління територіальною громадою», «Культурологія, культурне розмаїття та розвиток громади», «Врегулювання конфліктів та медіація», «Керування документальними процесами та розвиток цифрової громади».

Як символ героїчного міста Марії, опору та незламності українського народу МДУ привертає увагу державних установ України та світу, про що свідчить низка візитів науковців, журналістів, активістів, політиків, посадовців іноземних держав та міжнародних організацій. Історичною подією стало підписання на базі МДУ угоди про співробітництво в освітній сфері між Міністром освіти України Оксеном Лісовим та Віцепрезидентом Європейської комісії Маргаритісом Схінасом 15 червня 2023 року, у рамках візиту академічна спільнота МДУ мала змогу поспілкуватися з почесними гостями (МДУ, 2023e).

У умовах переміщення коло партнерів університету значно розширилось, за півтора роки підписано більше 30 договорів та меморандумів про співпрацю з представниками неурядового сектору (Агентство місцевої демократії у Маріуполі), закладами дошкільної

та середньої освіти, університетами України та закордону, потужними бізнес-структурами (ПрАТ «МХП», компанія Arricano Real Estate), органами державної влади (Бюро економічної безпеки України) та місцевого самоврядування.

У столиці, як і до цього в рідному Маріуполі, МДУ продовжив виступати ініціатором публічних заходів, спрямованих на збереження маріупольської ідентичності, широких дискусій щодо відродження громади та відновлення її життя в рідному місті, професійного та особистісного розвитку членів громади, їх м'яку адаптацію до нових умов життя, інтеграцію в громади місця їх перебування. Університет проводить заходи, спрямовані на інтеграцію вимушених переселенців до місцевої спільноти, регулювання конфліктів, підвищення медіа-грамотності, виступає організатором відкритих для громад виставок, тренінгів та майстер-класів. За участю викладачів та здобувачів на базі МДУ відкрито арт-простір для розвитку творчого потенціалу маріупольців, проводяться екскурсії столицею для допомоги в адаптації та реабілітації ВПО з м. Маріуполь. Крім того, університет розпочав спільний проєкт з громадською організацією «Серце Азовсталі» з перепідготовки ветеранів з числа військовослужбовців, які перебували в оточеному Маріуполі (безоплатна вища освіта, гранти на навчання, курси з іноземних мов, курси пере- та підвищення кваліфікації) (МДУ, 2023b), а також взяв участь у проєкті з розробки освітнього онлайн-курсу «Життестійкість молоді в умовах криз» спільно з громадською організацією «Рада жінок Донеччини», UNFPA, Фондом ООН у галузі народонаселення, Українським католицьким університетом (МДУ, 2022).

Втілення місії «амбасадора Маріуполя в Україні та світі» спостерігається через активну участь членів наукової спільноти університету в комунікативних міжнародних заходах різного рівня та спрямування, чисельних інтерв'ю вітчизняним та закордонним ЗМІ. Наприклад, досвід роботи університету в умовах переміщення був представлений ректором МДУ Миколою Трофименко під час візиту до Бельгії у складі делегації представників Міністерства освіти і науки України та українських університетів (липень 2023 року), на міжнародному форумі Альянсу європейських університетів Transform4Europe у Німеччині (жовтень 2023 року), у рамках зустрічі з першою леді Литви Діаною Науседене (жовтень 2023 року), на міжнародному заході Deep Dialogues у м. Лондон (Великобританія), організованому Британською Радою у партнерстві з Агентством забезпечення якості (QAA) та Advance HE (жовтень 2023 року). Ще однією історичною подією стало відкриття 9 жовтня 2023 року Центру Маріупольського державного університету на базі литовського Університету Вітовта Великого за підтримки Альянсу європейських університетів Transform Europe. Центр покликаний допомогти старшокласникам, які знаходяться у Литві, зі вступом до МДУ (МДУ, 2023c).

Висновки

Соціальна відповідальність сьогодні перетворилася на невід'ємний елемент функціонування вищої освіти, завдяки своїй освітній та науковій діяльності університети здатні відігравати провідну роль у розвитку громади, виступати двигуном позитивних суспільних трансформацій, генератором соціально-економічних змін, центром інновацій, нести відповідальність за розвиток наступного покоління активних громадян, здатних вирішувати складні виклики як на місцевому рівні, так і в усьому світі. Така роль університетів як центрів інновацій та розвитку ще більше посилюється під впливом нових викликів, що постали перед українським суспільством в умовах російської агресії та повномасштабного вторгнення РФ в Україну, з огляду на провідну роль вищої освіти як поборника та провідника демократичних цінностей, захисника української ідентичності, гаранта якісної освіти та розвитку науки для відбудови людського потенціалу та забезпечення повоєнного відродження.

Кейс Маріупольського державного університету демонструє цю закономірність. За 30 років своєї діяльності ЗВО з гуманітарного коледжу перетворився на класичний

університет з високою соціальною відповідальністю, глибоко інтегрований у місцеву громаду, з тісними зв'язками з різноманітними зовнішніми стейкхолдерами та високим ступенем відповідальності перед університетською спільнотою. Трагедія міста Маріуполя та його мешканців, вимушене переміщення МДУ в умовах війни змусило університет переглянути своє місце та роль як закладу вищої освіти в нових умовах та викликах, на новому ринку освітніх послуг, але з усвідомленням своєї відповідальності перед громадою героїчного міста Маріуполя, символу опору та нескореності України.

Сучасна діяльність вишу в умовах переміщення демонструє чіткий фокус на збереження маріупольської ідентичності, соціальну підтримку своїх співробітників та здобувачів, широку допомогу всім внутрішньо переміщеним особам з Маріуполя, проведення різноманітних заходів, спрямованих на професійну та моральну їх підготовку до повернення та відродження деокупованого міста. Варто підкреслити, що позиціонування своєї ролі як «амбасадора Маріуполя» та прогромадського університету не обмежує діяльність університету виключно маріупольською громадою, передбачає розширення співробітництва з місцевими громадами столиці та Київської області, проведення наукових досліджень та реалізацію освітніх програм, спрямованих для вирішення потреб, що в сучасних умовах постають перед різними громадами України.

Проведений аналіз нормативних документів та практичного втілення поставлених завдань демонструє, що МДУ розуміє свою соціальну місію не як додатковий напрямок діяльності, навпроти, вона тісно переплітається з освітньою, науковою, цифровою, PR, матеріально-технічною та іншими сферами. Стратегічний план розвитку МДУ в редакції 2023 року демонструє розуміння прогромадської ролі як керівного принципу організації навчання та досліджень, що «червоною ниткою» прошиває весь комплекс пріоритетів та оперативних цілей, виходячи за рамки третього напрямку. Це дозволяє говорити про перехід МДУ від соціальної відповідальності до найвищого прояву соціальної ролі — до розбудови моделі «civic university».

Досягнення поставлених стратегічних цілей університетом потребує залучення значних коштів та людських ресурсів, продовження інтенсивної фандрайзінгової кампанії, подальшу активну участь у низці міжнародних проєктів та програмах державної допомоги, але повноцінне практичне їх втілення дозволить говорити про МДУ як про університет «разом» з громадою та «для» громади, а після деокупації Маріуполя, університет, що знову «в» своїй громаді.

Бібліографічні посилання

- Балджи, Є., Власова, І., Калашнікова, С., Ковтунець, В., Литовченко, О., Оржель, О., Рябченко, В., Трима, К., Червона, Л., & Шофолова, Н. (2022). *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної відповідальності університетів під час конфліктів, воєнних дій та повоєнного відновлення* : аналітичні матеріали (С. Калашнікова, О. Оржель, ред.). Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-56-8-2022>
- Власова, І., Калашнікова, С., Оржель, О., Рябченко, В., Трима, К., & Червона, Л. (2021). *Теоретичні основи реалізації соціальної відповідальності університетів* : аналітичні матеріали (С. Калашнікова, О. Оржель, заг. ред.). Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-52-0-2021>
- Калашнікова, С., & Литовченко, О. (2022). Аналіз провідного вітчизняного досвіду реалізації соціальної відповідальності університету як інструмент розвитку місцевої громади у мирний час та в умовах війни. У С. Калашнікова & О. Оржель (ред.), *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної відповідальності університетів під час конфліктів, воєнних дій та повоєнного відновлення* : аналітичні матеріали (с. 30-61). Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-56-8-2022>
- Маріупольський державний університет. (2022, 12 грудня). *МДУ — співрозробник освітнього курсу для молоді з подолання життєвих криз*. <https://old.mu.edu.ua/news/2022-12-12-4209>
- Маріупольський державний університет. (2023а). *Статут Благодійної організації «Благодійний фонд відновлення та підтримки Маріупольського державного університету»* (нова редакція). https://old.mu.edu.ua/Dokumenty/fond/statut_bf-nova_redakcija.pdf

- Маріупольський державний університет. (2023b, 10 квітня). «Серце Азовсталі»: МДУ допомагатиме захисникам Маріуполя. <https://old.mu.edu.ua/news/2023-04-10-4259>
- Маріупольський державний університет. (2023c, 9 жовтня). Литовський університет допомагатиме українській молоді вступати до МДУ. <https://old.mu.edu.ua/news/2023-10-09-4350>
- Маріупольський державний університет. (2023d, 29 травня). На шляху нових починань: спільнота МДУ провела виїзні стратегічні сесії у Буковелі. <https://old.mu.edu.ua/news/2023-05-29-4275>
- Маріупольський державний університет. (2023e, 15 червня). Свідчення того, що ми робимо разом: МДУ став базою для започаткування співпраці з розвитку української освіти. <https://old.mu.edu.ua/news/2023-06-15-4286>
- Оржель, О. (2017). *Університетська соціальна відповідальність у контексті університетського лідерства* : навчальний посібник. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети». <https://bit.ly/3r8ysyQ>
- Маріупольський університет. (2023). *Стратегічний план розвитку на 2021-2025 роки*. https://mu.edu.ua/storage/MSU/documents/strategy/strategia_rozvitku.pdf
- Трима, К. (2022). Аналіз провідного зарубіжного досвіду взаємодії університетів і громадських організацій під час війни та повоєнного відновлення у контексті забезпечення соціальної відповідальності. У С. Калашнікова & О. Оржель (ред.), *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної відповідальності університетів під час конфліктів, воєнних дій та повоєнного відновлення* : аналітичні матеріали (с. 82-93). Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-56-8-2022>
- Трофименко, М. (2022). Університети України в умовах повномасштабної військової агресії росії: загрози, виклики та нові перспективи. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*, 14, 5-19. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-14-5-19>
- Трофименко, М.В. (2021). Університет як центр трансформації громади: стратегія розвитку та взаємодії. У Т. Фініков & Р. Сухарські (ред.), *Інноваційний університет і лідерство: проект і мікропроекти* — V. Варшава: Fundacja "Instytut Artes Liberales" UW.
- Alzyoud, S.A., & Bani-Hani, K. (2015). Social Responsibility in Higher Education Institutions: Application Case From the Middle East. *European Scientific Journal*, 11(8), 122-129. <https://ejournal.org/index.php/esj/article/view/5259/5070>
- Berube, M.R., & Berube, C.T. (2010). *The Moral University*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. <https://eric.ed.gov/?id=ED528558>
- Brock, C., & Zhong, Z. (2021). The Many Contexts of the Social Responsibilities of Universities. *Journal of International and Comparative Education*, 10(2), 133-141. <https://doi.org/10.14425/jice.2021.10.2.0612>
- Goddard, J., & Kempton, L. (2016). *The Civic University. Universities in the leadership and management of place*. Newcastle University, Centre for Urban and Regional Development Studies. <https://www.ncl.ac.uk/media/wwwnclacuk/curds/files/university-leadership.pdf>
- Goddard, J. (2009). *Reinventing the Civic University*. National Endowment for Science, Technology and the Arts. https://media.nesta.org.uk/documents/reinventing_the_civic_university.pdf
- Hall, B., & Tandon, R. (2021). Introduction: Social Responsibility and Community Based Research in Higher Education Institutions. In B. Hall & R. Tandon (Eds.), *Socially Responsible Higher Education: International Perspectives on Knowledge Democracy* (pp. 1-18). Brill. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctv1v7zbn5.7>
- Johnson, M.T. (2022). The knowledge exchange framework: understanding parameters and the capacity for transformative engagement. *Studies in Higher Education*, 47(1), 194-211. <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1735333>
- Martin, M., & Godonoga, A. (2020). *SDG 4 — Policies for flexible learning pathways in higher education: taking stock of good practices internationally*. Paris: UNESCO International Institute for Educational Planning. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372817>
- Reavill, L.R.P. (1998). Quality assessment, total quality management and the stakeholders in the UK higher education system. *Managing Service Quality*, 8(1), 55-63. <https://doi.org/10.1108/09604529810199395>
- Vallaey, F. (2007). *Responsabilidad Social Universitaria. Propuesta para una definición madura y eficiente*. Tecnológico de Monterrey. <http://surl.li/mquss>
- Watson, D. (2013). *Does Higher Education Make You Think?* The Guardian. <http://surl.li/mqusm>

References

- Baldzhy, Ye., Vlasova, I., Kalashnikova, S., Kovtunets, V., Lytovchenko, O., Orzhel, O., Riabchenko, V., Tryma, K., Chervona, L., & Shofolova, N. (2022). *Analiz providnoho vitchyznianoho ta zarubiznoho dosvidu shchodo realizatsii sotsialnoi vidpovidalnosti universytetiv pid chas konfliktiv, voiennykh dii ta povoiennoho vidnovlennia [Analysis of Leading Domestic and Foreign Experience in the Implementation of Social Responsibility of Universities during Conflicts, Military Actions and Post-War Reconstruction]* : analytical materials (S. Kalashnikova, O. Orzhel, Eds.). Kyiv: Institute of Higher Education of NAES of Ukraine. <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-56-8-2022> (in Ukrainian)

- Vlasova, I., Kalashnikova, S., Orzhel, O., Riabchenko, V., Tryma, K., & Chervona, L. (2021). *Teoretychni osnovy realizatsii sotsialnoi vidpovidalnosti universytetiv [Theoretical Foundations of the Implementation of Social Responsibility of Universities]* : analytical materials (S. Kalashnikova, O. Orzhel, Eds.). Kyiv: Institute of Higher Education of NAES of Ukraine. <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-52-0-2021> (in Ukrainian)
- Kalashnikova, S. & Lytovchenko, O. (2022). Analiz providnoho vitchyznianoho dosvidu realizatsii sotsialnoi vidpovidalnosti universytetu yak instrument rozvytku mistsevoi hromady u myrnyi chas ta v umovakh viiny [Analysis of the Leading Domestic Experience of the Implementation of the Social Responsibility of the University as a Tool for the Development of the Local Community in Peacetime and in Wartime]. In S. Kalashnikova, O. Orzhel (Eds.), *Analiz providnoho vitchyznianoho ta zarubizhnoho dosvidu shchodo realizatsii sotsialnoi vidpovidalnosti universytetiv pid chas konfliktiv, voiennykh dii ta povoiennoho vidnovlennia [Analysis of Leading Domestic and Foreign Experience in the Implementation of Social Responsibility of Universities during Conflicts, Military Actions and Post-War Reconstruction]* : analytical materials (pp. 30-61). Kyiv: Institute of Higher Education of NAES of Ukraine. <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-56-8-2022> (in Ukrainian)
- Mariupol State University. (2022, December 12). *MDU — spivrozrobnyk osvitnoho kursu dlia molodi z podolannia zhyttievych kryz [MDU — Co-Developer of an Educational Course for Young People on Overcoming Life Crises]*. <https://old.mu.edu.ua/news/2022-12-12-4209> (in Ukrainian)
- Mariupol State University. (2023a). *Statut Blahodiinoi orhanizatsii "Blahodiinyi fond vidnovlennia ta pidtrymky Mariupolskoho derzhavnogo universytetu" (nova redaktsiia) [Statute of the Charitable Organisation "Charitable Foundation for Restoration and Support of Mariupol State University" (Updated)]*. https://old.mu.edu.ua/Dokumenty/fond/statut_bf-nova_redakcija.pdf (in Ukrainian)
- Mariupol State University. (2023b, April 10). *"Sertse Azovstali": MDU dopomohatyme zakhysnykam Mariupolia ["The Heart of Azovstal": MDU Will Help Defenders of Mariupol]*. <https://old.mu.edu.ua/news/2023-04-10-4259> (in Ukrainian)
- Mariupol State University. (2023c, October 9). *Lytovskiyi universytet dopomohatyme ukrainskii molodi vstupaty do MDU [Lithuanian University Will Help Ukrainian Youth to Enter MDU]*. <https://old.mu.edu.ua/news/2023-10-09-4350> (in Ukrainian)
- Mariupol State University. (2023d, May 29). *Na shliakhu novykh pochynan: spilnota MDU provela vyizni stratehichni sesii u Bukoveli [On the Way to New Beginnings: MDU Community Held Offsite Strategic Sessions in Bukovel]*. <https://old.mu.edu.ua/news/2023-05-29-4275> (in Ukrainian)
- Mariupol State University. (2023e, June 15). *Svidchennia toho, shcho my robymo razom: MDU stav bazoiu dlia zapochatkuvannia spivpratsi z rozvytku ukrainskoi osvity [A Testament to What We Do Together: MDU Has Become a Base for Launching Cooperation on the Development of Ukrainian Education]*. <https://old.mu.edu.ua/news/2023-06-15-4286> (in Ukrainian)
- Orzhel, O. (2017). *Universytetska sotsialna vidpovidalnist u konteksti universytetskoho liderstva [University Social Responsibility in the Context of University Leadership]* : a study guide. Kyiv: DP "NVTs "Priorytety". <https://bit.ly/3r8ysyQ> (in Ukrainian)
- Mariupol University. (2023). *Stratehichnyi plan rozvytku na 2021-2025 roky [Strategic Development Plan for 2021-2025]*. https://mu.edu.ua/storage/MSU/documents/strategy/strategia_rozvitku.pdf (in Ukrainian)
- Tryma, K. (2022). Analiz providnoho zarubizhnoho dosvidu vzaiemodii universytetiv i hromadskykh orhanizatsii pid chas viiny ta povoiennoho vidnovlennia u konteksti zabezpechennia sotsialnoi vidpovidalnosti [Analysis of the Leading Foreign Experience of Interaction Between Universities and Public Organizations During the War and Post-war Reconstruction in the Context of Ensuring Social Responsibility]. In S. Kalashnikova, O. Orzhel (Eds.), *Analiz providnoho vitchyznianoho ta zarubizhnoho dosvidu shchodo realizatsii sotsialnoi vidpovidalnosti universytetiv pid chas konfliktiv, voiennykh dii ta povoiennoho vidnovlennia [Analysis of Leading Domestic and Foreign Experience in the Implementation of Social Responsibility of Universities during Conflicts, Military Actions and Post-War Reconstruction]* : analytical materials (pp. 82-93). Kyiv: Institute of Higher Education of NAES of Ukraine. <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-56-8-2022> (in Ukrainian)
- Trofymenko, M. (2022). Universytety Ukrainy v umovakh povnomashtabnoi viiskovoi ahresii rosii: zahrozy, vyklyky ta novi perspektyvy [Universities of Ukraine in Conditions of Full-Scale Russian Invasion: Threats, Challenges and New Prospects]. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 14, 5-19. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-14-5-19> (in Ukrainian)
- Trofymenko, M.V. (2021). Universytet yak tsentr transformatsii hromady: stratehiia rozvytku ta vzaiemodii [The University as a Center of Community Transformation: Development and Interaction Strategy]. In T. Finikov & R. Sucharski (Eds.), *Innovatsiinyi universytet i liderstvo: proekt i mikroproekty — V [Innovative University and Leadership: Project and Micro-Projects — V]*. Warsaw: Fundacja "Instytut Artes Liberales" UW. (in Ukrainian)

- Alzyoud, S.A., & Bani-Hani, K. (2015). Social Responsibility in Higher Education Institutions: Application Case From the Middle East. *European Scientific Journal*, 11(8), 122-129. <https://eujournal.org/index.php/esj/article/view/5259/5070>
- Berube, M.R., & Berube, C.T. (2010). *The Moral University*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. <https://eric.ed.gov/?id=ED528558>
- Brock, C., & Zhong, Z. (2021). The Many Contexts of the Social Responsibilities of Universities. *Journal of International and Comparative Education*, 10(2), 133-141. <https://doi.org/10.14425/jice.2021.10.2.0612>
- Goddard, J., & Kempton, L. (2016). *The Civic University. Universities in the leadership and management of place*. Newcastle University, Centre for Urban and Regional Development Studies. <https://www.ncl.ac.uk/media/wwwnclacuk/curds/files/university-leadership.pdf>
- Goddard, J. (2009). *Reinventing the Civic University*. National Endowment for Science, Technology and the Arts. https://media.nesta.org.uk/documents/reinventing_the_civic_university.pdf
- Hall, B., & Tandon, R. (2021). Introduction: Social Responsibility and Community Based Research in Higher Education Institutions. In B. Hall & R. Tandon (Eds.), *Socially Responsible Higher Education: International Perspectives on Knowledge Democracy* (pp. 1-18). Brill. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctv1v7zbn5.7>
- Johnson, M.T. (2022). The knowledge exchange framework: understanding parameters and the capacity for transformative engagement. *Studies in Higher Education*, 47(1), 194-211. <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1735333>
- Martin, M., & Godonoga, A. (2020). *SDG 4 — Policies for flexible learning pathways in higher education: taking stock of good practices internationally*. Paris: UNESCO International Institute for Educational Planning. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372817>
- Reavill, L.R.P. (1998). Quality assessment, total quality management and the stakeholders in the UK higher education system. *Managing Service Quality*, 8(1), 55-63. <https://doi.org/10.1108/09604529810199395>
- Vallaey, F. (2007). *Responsabilidad Social Universitaria. Propuesta para una definición madura y eficiente*. Tecnológico de Monterrey. <http://surl.li/mquss>
- Watson, D. (2013). *Does Higher Education Make You Think?* The Guardian. <http://surl.li/mqusm>

Фінансування

Публікацію підготовлено у рамках виконання Проекту «Відродження переміщених університетів: посилення конкурентоспроможності, підтримка громад» / «Reinventing displaced universities: enhancing competitiveness, serving communities, REDU» (2020-2024 pp.) за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю Анастасії Трофименко (Маріупольський державний університет) і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

Конфлікт інтересів

Автором підтверджено відсутність конфлікту інтересів під час проведення дослідження та підготовки до публікації його результатів.

Відомості про автора

Анастасія Трофименко, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин, Маріупольський державний університет, м. Київ, Україна, a.trofymenko@mu.edu.ua

Інформація про наукове періодичне видання

Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство» (International Scientific Journal of Universities and Leadership) внесено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» відповідно до наказу МОН України від 17 березня 2020 р. № 409.

Науковий журнал представлено у таких базах даних, реєстрах і пошукових системах: Crossref, Наукова періодика України (Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Educational Research Abstracts Online (ERA), European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (erih+), Library of Science (University of Warsaw), Index Copernicus International тощо.

REVIEW ARTICLE

From Social Responsibility to “Civic University”: The Case of Mariupol State University

Anastasiia Trofymenko^{1*} ¹Mariupol State University, Kyiv, Ukraine*a.trofymenko@mu.edu.ua

Abstract

The essence of the “civic university” as the highest manifestation of the social role of the institution of higher education has been defined and analysed in the article. It has been established that the social mission of the university can have various forms and vectors of practical implementation; they include educational, research, socio-cultural, ethical, economic dimensions, social support of students and employees, development of social dialogue, charity and volunteering, internationalisation.

The strengthening of the social role of the university in the context of hybrid Russian aggression, large-scale invasion and the need to develop the most effective tools for post-war reconstruction has been analysed using the case of Mariupol State University (MSU). The author has defined and characterised the main spheres of MSU activity, which reflect the practical implementation of the principles of its social responsibility before the beginning of the large-scale invasion. The determinants of the transformation of the interaction of the MSU with the community because of the temporary relocation to the Kyiv have been distinguished. The basic components of the “civic university” in the Strategic Development Plan for 2021-2025 under conditions of relocation in the 2023 edition have been determined, as well as practical steps to implement the chosen mission — “a national leader among pro-social universities, an ambassador of Mariupol in Ukraine and the world.” The activity of the higher education institution in the field of support for representatives of the Mariupol community in the capital and the prospects for the implementation of the “civic university” model has been highlighted.

On the basis of analysis it has been established that the modern activity of the MSU in the conditions of displacement demonstrates a clear focus on preserving the Mariupol identity, social support of its employees and students, humanitarian support to all internally displaced persons from Mariupol in the capital, conducting various activities aimed at their professional and moral preparing to the return and revival of the de-occupied city, educational activities regarding the Russian-Ukrainian war, popularisation of the experience of the MSU in conditions of displacement.

Funding

This publication was produced under the Project “Reinventing displaced universities: enhancing competitiveness, serving communities, REDU” (2020-2024) with the financial support of the European Union. Its contents are the sole responsibility of Anastasiia Trofymenko (Mariupol State University) and do not necessarily reflect the views of the European Union.

Author details

Anastasiia Trofymenko, PhD in Political Science, Associate Professor, Associate Professor of Political Science and Foreign Policy Department, Mariupol State University, Kyiv, Ukraine, a.trofymenko@mu.edu.ua

Keywords:

social responsibility, Mariupol State University (MSU), temporarily relocated university, “civic university”, pro-community university, strategy of university development, political participation

Language:

Ukrainian

Citation:

Trofymenko, A. (2023). From Social Responsibility to “Civic University”: The Case of Mariupol State University. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 16, 48-65. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-16-48-65> (in Ukrainian)